

BIDAR

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (suuri jaosto)
15 päivänä maaliskuuta 2005 *

Asiassa C-209/03,

jossa on kyse EY 234 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Administrative Court) (Yhdistynyt kuningaskunta) on esittänyt 12.2.2003 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 15.5.2003, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

The Queen,

Dany Bidarin hakemuksesta,

vastaan

London Borough of Ealing ja

Secretary of State for Education and Skills,

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (suuri jaosto),

toimien kokoonpanossa: presidentti V. Skouris, jaostojen puheenjohtajat P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts (esittelevä tuomari) ja A. Borg Barthet sekä tuomarit J.-P. Puissochet, R. Schintgen, N. Colneric, M. Ilešič, J. Malenovský, J. Klučka ja U. Løhmus,

julkisasiamies: L. A. Geelhoed,
kirjaaja: apulaiskirjaaja H. von Holstein,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 28.9.2004 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

- Bidar, edustajinaan barrister R. Scannell ja barrister M. Soorjoo, sekä solicitor J. Luqmani,
- Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus, asiamiehenään R. Caudwell, avustajanaan E. Sharpston, QC, ja barrister C. Lewis,
- Tanskan hallitus, asiamiehenään J. Molde,
- Saksan hallitus, asiamiehinään C.-D. Quassowski ja A. Tiemann,

BIDAR

- Ranskan hallitus, asiamiehinään G. de Bergues ja C. Bergeot-Nunes,

- Alankomaiden hallitus, asiamiehinään C. M. Wissels ja H. G. Sevenster,

- Itävallan hallitus, asiamiehenään E. Riedl,

- Suomen hallitus, asiamiehenään T. Pynnä,

- Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään N. Yerrell ja M. Condou,

kuultuaan julkisasiamiehen 11.11.2004 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

- 1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee EY 12 artiklan ensimmäisen kohdan ja EY 18 artiklan tulkintaa.

- 2 Ennakkoratkaisupyyntö on esitetty asiassa, jossa vastakkain ovat yhtenä osapuolena Bidar ja toisena London Borough of Ealing ja Secretary of State for Education and Skills (opetus- ja ammattikoulutusministeri) ja joka koskee sitä, että Bidarin hakemus toimeentuloa varten myönnettävän korkotuetun opintolainan saamiseksi hylättiin.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Yhteisön lainsäädäntö

- 3 EY 12 artiklan ensimmäisessä kohdassa määrätään seuraavaa:

”Kaikki kansalaisuuteen perustuva syrjintä on kiellettyä tämän sopimuksen soveltamisalalla, sanotun kuitenkin rajoittamatta tämän sopimuksen erityismääräysten soveltamista.”

- 4 EY 18 artiklassa määrätään seuraavaa:

”Jokaisella unionin kansalaisella on oikeus vapaasti liikkua ja oleskella jäsenvaltioiden alueella, jollei tässä sopimuksessa määrätyistä tai sen soveltamisesta annetuissa säännöksissä säädetyistä rajoituksista ja ehdoista muuta johdu.”

5 EY 149 artiklassa määrätään seuraavaa:

”1. Yhteisö myötävaikuttaa korkealaatuisen koulutuksen kehittämiseen rohkaisemalla jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä sekä tarvittaessa tukemalla ja täydentämällä jäsenvaltioiden toimintaa pitäen täysin arvossa jäsenvaltioiden vastuuta opetuksen sisällöstä ja koulutusjärjestelmän järjestämisestä sekä niiden sivistyksellistä ja kielellistä monimuotoisuutta.

2. Yhteisön toiminnalla pyritään:

- kehittämään eurooppalaista ulottuvuutta koulutuksessa erityisesti jäsenvaltioiden kielten opetuksella ja levittämällä,
- edistämään opiskelijoiden ja opettajien liikkuvuutta muun muassa rohkaisemalla tutkintotodistusten ja opintojaksojen tunnustamista akateemisessa maailmassa,
- edistämään koulutuslaitosten välistä yhteistyötä,
- kehittämään tietojen ja kokemusten vaihtoa jäsenvaltioiden koulutusjärjestelmien yhteisissä kysymyksissä,
- edistämään nuorisovaihdon sekä sosiaalipedagogiikan alan ohjaajien vaihdon kehittämistä,

— rohkaisemaan etäopetuksen kehittämistä.

— —

4. Myötävaikuttaakseen tässä artiklassa tarkoitettujen tavoitteiden toteuttamiseen neuvosto:

— vahvistaa jäljempänä 251 artiklassa määrättyä menettelyä noudattaen sekä talous- ja sosiaalikomiteaa ja alueiden komiteaa kuultuaan sellaisia edistämistoimia, jotka eivät merkitse jäsenvaltioiden lakien ja asetusten yhdenmukais-
tamista,

— antaa määräenemmistöllä komission ehdotuksesta suosituksia.”

6 Oleskeluoikeudesta 28 päivänä kesäkuuta 1990 annetun neuvoston direktiivin 90/364/ETY (EYVL L 180, s. 26) 1 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on myönnettävä oleskeluoikeus sellaisille jäsenvaltioiden kansalaisille, joilla ei tätä oikeutta ole yhteisön oikeuden muiden säännösten perusteella, sekä heidän perheenjäsenilleen, edellyttäen että he itse ja heidän perheenjäsenensä kuuluvat sairausvakuutuksen piiriin kaikkien riskien varalta vastaanottavassa jäsenvaltiossa ja että heillä on riittävästi tuloja ja varoja, niin, että he eivät oleskeluaikanaan joudu turvautumaan vastaanottavan maan sosiaalihuoltojärjestelmään.

7 Direktiivin 90/364/ETY 3 artiklan mukaan oleskeluoikeuden on oltava voimassa niin kauan kuin edunsaajat täyttävät 1 artiklassa säädetyt edellytykset.

8 Opiskelijoiden oleskeluoikeudesta 29 päivänä lokakuuta 1993 annetun neuvoston direktiivin 93/96/ETY (EYVL L 317, s. 59) johdanto-osan seitsemännessä perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”— — opiskelijoille [toimeentuloa varten myönnettävä tuki] ei nykyisessä yhteisön oikeudessa kuulu yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan [ETY:n] perustamissopimuksen soveltamisalaan sen 7 artiklan [josta on tullut EY:n perustamissopimuksen 6 artikla, josta puolestaan on muutettuna tullut EY 12 artikla] mukaisesti.”

9 Kyseisen direktiivin 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Oleskeluoikeuden harjoittamisen helpottamiseksi tarkoitettujen edellytysten tarkentamiseksi ja ammattikoulutukseen pääsyn turvaamiseksi syrjimättömyysperiaatteen mukaisesti sellaiselle jäsenvaltion kansalaiselle, joka on hyväksytty ammattikoulutukseen toisessa jäsenvaltiossa, jäsenvaltioiden on myönnettävä oleskeluoikeus jokaiselle opiskelijalle, joka on jonkin jäsenvaltion kansalainen ja jolla ei ole tätä oikeutta yhteisön oikeuden muiden säännösten nojalla, sekä opiskelijan puolisolle ja huollettaville lapsille, kun opiskelija osoittaa asianomaiselle kansalliselle viranomaiselle ilmoittamalla tai muulla vähintään vastaavalla opiskelijan valitsemalla tavalla, että hänellä on riittävät varat siten, että hän ei joudu oleskeluaikanaan turvautumaan vastaanottavan jäsenvaltion sosiaaliturvajärjestelmään edellyttäen, että opiskelija on kirjoittautunut hyväksytyyn oppilaitokseen osallistuakseen pääasiallisesti ammattikoulutukseen ja että [hänellä on sairausvakuutus, joka kattaa vastaanottavassa jäsenvaltiossa kaikki riskit].”

10 Saman direktiivin 3 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Oleskeluluvan saaneelle opiskelijalle ei tällä direktiivillä anneta oikeutta vastaanottavan jäsenvaltion antamaan [apurahaan toimeentuloa varten].”

11 Direktiivit 90/364 ja 93/96 on kumottu 30.4.2006 lähtien Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella 29 päivänä huhtikuuta 2004 annettulla Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä 2004/38/EY (EUVL L 229, s. 35). Jäsenvaltioiden on kyseisen direktiivin 40 artiklan mukaan saatettava direktiivi osaksi kansallista lainsäädäntöään 30.4.2006 mennessä.

Kansallinen lainsäädäntö

12 Englannissa ja Walesissa opiskelijoille toimeentuloa varten myönnettävä taloudellinen tuki suoritetaan Education (Student Support) Regulations 2001 -nimisen asetuksen (koulutuksesta (opiskelijoille myönnettävä taloudellinen tuki) vuonna 2001 annettu asetus, jäljempänä Student Support Regulations) mukaisesti pääasiallisesti lainojen muodossa.

13 Student Support Regulationsin mukaan lainaa saaville opiskelijoille myönnetään 75 prosenttia lainan enimmäismäärästä ja loput 25 prosenttia myönnetään opiskelijan ja tämän vanhempien tai kumppanin taloudellisen tilanteen perusteella. Lainan korko on sidottu inflaatiotasoon ja on näin ollen tavanomaisesta markkina-

ehtoisesta lainasta maksettavaa korkoa alempi. Laina on maksettava takaisin sen jälkeen, kun opiskelija on suorittanut opintonsa, edellyttäen, että hänen tulonsa ovat yli 10 000 Englannin puntaa (GBP). Tässä tapauksessa opiskelija maksaa vuosittain 9 prosenttia niistä tuloistaan, jotka ylittävät 10 000 GBP, siihen asti, kunnes laina on maksettu kokonaisuudessaan takaisin.

- 14 Student Support Regulationsin 4 §:n mukaan henkilö voi saada opintolainaa tiettyjä opintoja varten, mikäli hänen tilanteensa kuuluu Student Support Regulationsin liitteessä 1 ("Schedule 1") mainittujen tilanteiden joukkoon.

- 15 Kyseisessä liitteessä olevan 1 §:n mukaan henkilö voi saada opintolainaa, jos hän on asettunut Yhdistyneeseen kuningaskuntaan vuoden 1971 Immigration Act -nimisessä laissa (maahanmuutosta vuonna 1971 annettu laki) tarkoitetulla tavalla ja jos hän täyttää samassa liitteessä olevassa 8 §:ssä asetetut asuinpaikkaa koskevat edellytykset eli jos
  - a) hän asuu tavanomaisesti Englannissa tai Walesissa opintojensa ensimmäisen lukuvuoden ensimmäisenä päivänä,

  - b) hän on asunut tavanomaisesti Yhdistyneessä kuningaskunnassa tai Kanaalin saarilla ja Man-saarella kolmen vuoden ajan ennen edellisessä kohdassa mainittua päivää ja

  - c) Yhdistyneessä kuningaskunnassa tai Kanaalin saarilla ja Man-saarella oleskelun ainoana tai pääasiallisena tarkoituksena ei milloinkaan kyseisen kolmen vuoden ajan kuluessa ollut täysipäiväisen koulutuksen saaminen.

- 16 Työntekijöiden vapaasta liikkuvuudesta yhteisön alueella 15 päivänä lokakuuta 1968 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1612/68 (EYVL L 257, s. 2) soveltamisalaan kuuluvien siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä osalta Student Support Regulationsin liitteessä 1 olevissa 4–6 §:ssä ei edellytetä, että kyseiset henkilöt ovat asettautuneet Yhdistyneeseen kuningaskuntaan, ja asetetaan opintolainan myöntämisen edellytykseksi edellä mainittujen asuinpaikkaa koskevien edellytysten täyttyminen, kuitenkin siten, että kyseisessä liitteessä olevassa 8 §:n b kohdassa säädetyn tavanomaista asuinpaikkaa koskevan edellytyksen katsotaan täyttyvän, kunhan henkilöt asuvat Euroopan talousalueella.
- 17 Vuoden 1971 Immigration Actin mukaan henkilö on asettautunut Yhdistyneeseen kuningaskuntaan, jos hän asuu siellä tavanomaisesti ilman, että hänen oleskelunsa kestoon kyseisen valtion alueella sovelletaan mitään rajoituksia.
- 18 Asiakirja-aineistosta ilmenee kuitenkin, että Yhdistyneen kuningaskunnan lainsäädännön mukaan jonkin muun jäsenvaltion kansalainen ei voi opiskelijan ominaisuudessa saada Yhdistyneeseen kuningaskuntaan asettautuneen henkilön asemaa.
- 19 Lukukausimaksujen osalta Student Support Regulationsissa säädetään taloudellisesta tuesta, jota myönnetään samoin edellytyksin Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisille ja muiden jäsenvaltioiden kansalaisille.

Pääasian oikeudenkäynti ja ennakkoratkaisukysymykset

- 20 Bidar, joka on Ranskan kansalainen, tuli elokuussa 1998 Yhdistyneeseen kuningaskuntaan yhdessä äitinsä kanssa, jonka oli tarkoitus saada siellä lääketieteellistä

hoitoa. Asiassa on selvää, että Bidar asui Yhdistyneessä kuningaskunnassa isoäitinsä luona tämän huollettavana ja jatkoi toisen asteen opintojaan ja sittemmin sai kyseiset opinnot päätökseen pyytämättä koskaan sosiaaliavustusta.

- 21 Syyskuussa 2001 Bidar aloitti taloustieteen opinnot University College Londonissa.
- 22 Bidar sai kyllä tukea lukukausimaksuihinsa, mutta hänen hakemuksensa toimeentuloa varten opintolainan muodossa myönnettävästä taloudellisesta tuesta hylättiin sillä perusteella, ettei hän ollut asettautunut Yhdistyneeseen kuningaskuntaan.
- 23 Tästä hylkäyspäätöksestä nostamassaan kanteessa pääasian kantaja väittää, että edellyttämällä, että jäsenvaltion kansalaisen on oltava asettautunut Yhdistyneeseen kuningaskuntaan, jotta tälle voidaan myöntää opintolainaa, Student Support Regulations johtaa EY 12 artiklassa kiellettyyn syrjintään. Toissijaisesti hän väittää, että vaikka olisikin katsottava, että apurahan myöntäminen ei kuulu perustamissopimuksen soveltamisalaan, tilanne ei ole samoin sellaisen tukihakemuksen osalta, jolla pyydetään korkotuettua lainaa.
- 24 Student Support Regulationsin antamisesta vastannut viranomainen Secretary of State for Education and Skills sitä vastoin väittää, että toimeentuloa varten myönnettävä tuki — myönnettiinpä se apurahan tai lainan muodossa — ei kuulu EY 12 artiklan soveltamisalaan, kuten yhteisöjen tuomioistuin on katsonut 21.6.1988 antamissaan tuomioissa, joista toinen annettiin asiassa 39/86, Lair (Kok. 1988, s. 3161, Kok. Ep. IX, s. 481), ja toinen asiassa 197/86, Brown (Kok. 1988, s. 3205, Kok. Ep. IX, s. 495). Secretary of State for Education and Skills väittää, että vaikka tällainen tuki kuuluisikin perustamissopimuksen soveltamisalaan, tuen myöntämisedellytyksillä taataan se, että tuensaajan ja sen rahoittavan jäsenvaltion välillä on suora yhteys.

- 25 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa, että opintolainoista aiheutuu opintolainojen alennetun koron ja lainojen takaisinmaksussa ilmenevien mahdollisten ongelmien vuoksi valtiolle kustannuksia, joiden määrän Secretary of State for Education and Skills arvioi olevan 50 prosenttia lainojen määrästä. Lukuvuonna 2000/2001 myönnetty keskimääräinen opintolaina oli suuruudeltaan 3 155 GBP. Mikäli kaikki 41 713 Euroopan unionin kansalaista, jotka opiskelivat kyseisen lukuvuoden aikana Englannissa ja Walesissa mutta jotka eivät kuitenkaan olleet asettautuneet sinne, olisivat saaneet opintolainaa, valtiolle aiheutuva todennäköinen kustannus olisi näin ollut 66 miljoonaa GBP.
- 26 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan pääasian kantaja ei kuulu asetuksen N:o 1612/68 soveltamisalaan eikä hän voi vedota oikeuteen saada opintolainaa direktiivin 93/96 perusteella.
- 27 Tässä tilanteessa High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Administrative Court) päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Kun otetaan huomioon Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen [edellä mainitussa asiassa] Lair ja [edellä mainitussa asiassa] Brown antamat tuomiot sekä lainsäädännön kehitys Euroopan unionissa, mukaan luettuna EY 18 artikla ja Euroopan unionin toimivaltaa koskeva kehitys koulutuksen alalla, jääkö yliopisto-opintoja suorittaville opiskelijoille toimeentuloa varten myönnettävä tuki, joka myönnetään joko a) korkotukilainoina tai b) apurahoina, edelleen EY:n perustamissopimuksen soveltamisalan ulkopuolelle EY 12 artiklaa ja kansalaisuuteen perustuvan syrjinnän kieltoa tarkasteltaessa?

2) Jos ensimmäisen kysymyksen jompaankumpaan osaan vastataan kieltävästi ja jos opiskelijoille toimeentuloa varten apurahoina tai lainoina myönnettävä tuki

kuuluu nykyisin EY 12 artiklan soveltamisalaan, mitä perusteita kansallisen tuomioistuimen pitäisi soveltaa ratkaistessaan, perustuvatko tällaisen tuen myöntämisedellytykset objektiivisiin perusteluihin, jotka eivät riipu henkilön kansalaisuudesta?

- 3) Jos ensimmäisen kysymyksen jompaankumpaan osaan vastataan kieltävästi, voidaanko EY 12 artiklaan vedota vaadittaessa oikeutta toimeentuloa varten myönnettävään tukeen yhteisöjen tuomioistuimen tässä asiassa antaman tuomion julistamispäivää aikaisemmasta päivästä lukien, ja mikäli näin on, pitäisikö ennen kyseistä päivää asian tuomioistuimen käsiteltäväksi saattaneiden osalta tehdä poikkeus?"

Ennakkoratkaisukysymykset

Ensimmäinen kysymys

28 Ensimmäisellä kysymyksellään ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin tiedustelee sitä, jääkö korkeakouluopintoja suorittaville opiskelijoille toimeentuloa varten korkotukilainoina tai apurahoina myönnettävä tuki yhteisön oikeuden nykytilassa perustamissopimuksen ja erityisesti EY 12 artiklan ensimmäisen kohdan soveltamisalan ulkopuolelle.

29 Ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että pääasian kantaja ei kuulu asetuksen N:o 1612/68 soveltamisalaan.

- 30 Tässä tilanteessa kansallinen tuomioistuin pyrkii selvittämään sen, kuuluvatko opiskelijoille toimeentuloa varten myönnettyt tuet perustamissopimuksen soveltamisalaan EY 12 artiklan ensimmäisessä kohdassa tarkoitettussa merkityksessä. Mainitun määräyksen mukaan kaikki kansalaisuuteen perustuva syrjintä on kiellettyä kyseisellä soveltamisalalla, sanotun kuitenkin rajoittamatta perustamissopimuksen erityismääräysten soveltamista.
- 31 EY 12 artiklassa tarkoitetun perustamissopimuksen soveltamisalan arvioimiseksi kyseistä artiklaa on luettava yhdessä perustamissopimuksen unionin kansalaisuutta koskevien määräysten kanssa. Unionin kansalaisen aseman tarkoituksena on olla jäsenvaltioiden kansalaisten perustavanlaatuisen asema, jonka perusteella samassa tilanteessa olevat henkilöt voivat saada osakseen saman oikeudellisen kohtelun kansalaisuudestaan riippumatta, jollei tätä koskevista nimenomaisesti määräytyistä poikkeuksista muuta johdu (asia C-184/99, Grzelczyk, tuomio 20.9.2001, Kok. 2001, s. I-6193, 30 ja 31 kohta ja asia C-148/02, Garcia Avello, tuomio 2.10.2003, Kok. 2003, s. I-11613, 22 ja 23 kohta).
- 32 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin kansalainen, joka asuu laillisesti vastaanottavan jäsenvaltion alueella, voi vedota EY 12 artiklaan kaikissa niissä tilanteissa, jotka kuuluvat yhteisön oikeuden asialliseen soveltamisalaan (asia C-85/96, Martínez Sala, tuomio 12.5.1998, Kok. 1998, s. I-2691, 63 kohta ja em. asia Grzelczyk, tuomion 32 kohta).
- 33 Tällaisiin tilanteisiin kuuluvat erityisesti tapaukset, jotka koskevat perustamissopimuksessa taattujen perusvapauksien sekä EY 18 artiklassa myönnetyn vapauden liikkua ja oleskella jäsenvaltion alueella käyttämistä (ks. asia C-274/96, Bickel ja Franz, tuomio 24.11.1998, Kok. 1998, s. I-7637, 15 ja 16 kohta; em. asia Grzelczyk, tuomion 33 kohta ja em. asia Garcia Avello, tuomion 24 kohta).

- 34 Lisäksi perustamissopimuksen sanamuodon perusteella ei voida katsoa, että opiskelijoilta, jotka ovat unionin kansalaisia, evättäisiin perustamissopimuksella unionin kansalaisille myönnettyjä oikeuksia heidän siirtyessään toiseen jäsenvaltioon suorittaakseen siellä opintoja (em. asia Grzelczyk, tuomion 35 kohta).
- 35 Kuten asiassa C-224/98, D’Hoop, 11.7.2002 annetusta tuomiosta (Kok. 2002, s. I-6191, 29–34 kohta) ilmenee, jäsenvaltion kansalainen, joka siirtyy toiseen jäsenvaltioon ja suorittaa siellä toisen asteen opintoja, käyttää EY 18 artiklassa taattua oikeutta vapaaseen liikkumiseen.
- 36 On täsmennettävä, että jäsenvaltion kansalaisella, joka pääasian kantajan tavoin asuu toisessa jäsenvaltiossa ja suorittaa tässä viimeksi mainitussa valtiossa toisen asteen opintojaan ja saa kyseiset opinnot siellä päätökseen ilman, että häntä voidaan moittia siitä, ettei hänelle ole riittävästi tuloja ja varoja tai sairausvakuutusta, on oleskeluoikeus EY 18 artiklan ja direktiivin 90/364 nojalla.
- 37 Sosiaalihuoltoetuuksien osalta yhteisöjen tuomioistuin on katsonut asiassa C-456/02, Trojani, 7.9.2004 antamassaan tuomiosta (Kok. 2004, s. I-7573, 43 kohta), että unionin kansalainen, joka ei ole taloudellisesti aktiivinen, voi vedota EY 12 artiklan ensimmäiseen kohtaan, kun hän on laillisesti oleskellut vastaanottavassa jäsenvaltiossa tietyn ajanjakson tai kun hänellä on oleskelulupa.
- 38 On totta, että yhteisöjen tuomioistuin on todennut edellä mainitussa asiassa Lair (tuomion 15 kohta) ja edellä mainitussa asiassa Brown (tuomion 18 kohta), että ”opiskelijoille elatusta ja koulutusta varten myönnetty tuki ei yhteisön oikeuden tämänhetkisessä kehitysvaiheessa pääsääntöisesti kuulu ETY:n perustamissopimuksen soveltamisalaan sen 7 artiklassa (josta on tullut EY:n perustamissopimuksen 6 artikla, josta puolestaan on muutettuna tullut EY 12 artikla) tarkoitetulla tavalla”. Mainituissa tuomioissa yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että kyseisenlainen tuki

kuului yhtäältä koulutuspolitiikan alaan, joka sellaisenaan ei kuulunut yhteisön toimielinten toimivaltaan, ja toisaalta sosiaalipolitiikan alaan, joka kuului jäsenvaltioiden toimivaltaan, sikäli kuin siitä ei määrätty ETY:n perustamissopimuksen erityismääräyksissä.

- 39 Edellä mainituissa asioissa Brown ja Lair annettujen tuomioiden jälkeen Euroopan unionista tehdyllä sopimuksella on kuitenkin sisällytetty EY:n perustamissopimukseen unionin kansalaisuus ja lisätty sen kolmannen osan VIII osastoon (josta on tullut XI osasto) 3 luku, joka koskee muun muassa koulutusta ja ammatillista koulutusta (em. asia Grzelczyk, tuomion 35 kohta).
- 40 Niinpä EY 149 artiklan 1 kohdassa määrätään yhteisön tehtäväksi myötävaikuttaa korkealaatuisen koulutuksen kehittämiseen rohkaisemalla jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä sekä tarvittaessa tukemalla ja täydentämällä jäsenvaltioiden toimintaa pitäen täysin arvossa jäsenvaltioiden vastuuta opetuksen sisällöstä ja koulutusjärjestelmän järjestämisestä sekä niiden sivistyksellistä ja kielellistä monimuotoisuutta.
- 41 Edellä mainitun artiklan 2 ja 4 kohdan mukaan neuvosto voi vahvistaa sellaisia edistämistoimia, jotka eivät merkitse jäsenvaltioiden lakien ja asetusten yhdenmukaistamista, ja antaa suosituksia, joilla pyritään muun muassa edistämään opiskelijoiden ja opettajien liikkuvuutta (ks. em. asia D’Hoop, tuomion 32 kohta).
- 42 Kun otetaan huomioon nämä edellä mainituissa asioissa Lair ja Brown annettujen tuomioiden antamisen jälkeen ilmenneet seikat, on todettava, että laillisesti toisen jäsenvaltion alueella oleskelevan unionin kansalaisen tilanne kuuluu perustamissopimuksen soveltamisalaan EY 12 artiklan ensimmäisessä kohdassa tarkoitettulla tavalla arvioitaessa asiaa opiskelijoille toimeentuloa varten korkotukilainoina tai apurahoina myönnettävän tuen saamisen kannalta.

- 43 Yhteisön oikeuden tällainen kehitys vahvistetaan direktiivin 2004/38 24 artiklassa, jonka 1 kohdassa todetaan, että kaikkia toisen jäsenvaltion alueella kyseisen direktiivin nojalla asuvia unionin kansalaisia on kohdeltava tasavertaisesti ”perustamissopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla aloilla”. Koska yhteisön lainsäätäjä on saman artiklan 2 kohdassa täsmentänyt 1 kohdan sisältöä säätämällä, että muiden kuin työntekijöiden tai itsenäisten ammatinharjoittajien taikka henkilöiden, joilla säilyy tällainen asema, ja heidän perheenjäsentensä osalta jäsenvaltio voi rajoittaa opintorahan tai -lainan muodossa toimeentuloa varten myönnettävien tukien myöntämistä sellaisille opiskelijoille, jotka eivät ole saaneet pysyvää oleskeluoikeutta, tällaisten tukien myöntäminen on yhteisön lainsäätäjän mukaan ala, joka kyseisen artiklan 1 kohdan mukaan tällä hetkellä kuuluu perustamissopimuksen soveltamisalaan.
- 44 Tätä tulkintaa ei heikennetä huomautuksia esittäneiden hallitusten ja komission väitteellä, joka koskee EY 18 artiklassa mainittuja rajoituksia ja edellytyksiä. Mainitut hallitukset ja komissio toteavat, että vaikka unionin kansalaisen aseman perusteella jäsenvaltioiden kansalaiset voivat vedota 12 artiklan ensimmäiseen kohtaan, kun he käyttävät oikeutta liikkua ja oleskella jäsenvaltioiden alueella, heidän tilanteensa kuuluu perustamissopimuksen soveltamisalaan 12 artiklassa tarkoitettulla tavalla ainoastaan — kuten 18 artiklan 1 kohdassa määrätään — jollei perustamissopimuksessa määrätyistä tai sen soveltamisesta annetuissa säännöksissä, kuten direktiivissä 93/96, säädetyistä rajoituksista ja ehdoista muuta johdu. Koska direktiivin 93/96 3 artiklassa evätään oleskeluoikeuden saaneilta opiskelijoilta oikeus saada apurahoja toimeentuloa varten, kyseiset tuet jäävät edelleen perustamissopimuksen soveltamisalan ulkopuolelle.
- 45 Tältä osin on todettava, että pitää kyllä paikkansa, että opiskelijoilla, jotka siirtyvät toiseen jäsenvaltioon aloittaakseen siellä korkeakouluopinnot tai jatkaakseen kyseisten opintojen suorittamista ja joilla on tätä varten direktiivin 93/96 nojalla oikeus oleskella kyseisessä valtiossa, ei ole mainitun direktiivin perusteella mitään oikeutta vaatia toimeentuloa varten myönnettävän tuen maksamista.

- 46 Direktiivin 93/96 3 artikla ei kuitenkaan ole esteenä sille, että jäsenvaltion kansalainen, joka EY 18 artiklan ja direktiivin 90/364 nojalla oleskelee laillisesti toisen jäsenvaltion alueella, jossa hänen aikomuksenaan on aloittaa korkeakouluopinnot tai jatkaa kyseisten opintojen suorittamista, vetoaa oleskelunsa aikana EY 12 artiklan ensimmäisessä kohdassa vahvistettuun perustavanlaatuisen yhdenvertaisen kohtelun periaatteeseen.
- 47 Pääasiassa esillä olevan kaltaisessa tilanteessa, jossa tuenhakijan oleskeluoikeutta ei ole asetettu kyseenalaiseksi, ei ole merkitystä eräiden huomautuksia esittäneiden hallitusten väitteellä, jonka mukaan yhteisön oikeudessa sallitaan se, että jäsenvaltio katsoo, että sosiaalihuoltoon turvautunut muun jäsenvaltion kansalainen ei enää täytä oleskelulupansa myöntämisedellytyksiä, ja ryhtyy yhteisön oikeudessa tämän osalta asetetuissa rajoissa toimiin kyseisen kansalaisen karkottamiseksi (ks. em. asia Grzelczyk, tuomion 42 kohta ja em. asia Trojani, tuomion 45 kohta).
- 48 Edellä esitetyillä perusteilla ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava siten, että vastaanottavan jäsenvaltion alueella laillisesti oleskeleville opiskelijoille toimeentuloa varten korkotukilainoina tai apurahoina myönnettävä tuki kuuluu perustamissopimuksen soveltamisalaan arvioitaessa asiaa EY 12 artiklan ensimmäisessä kohdassa määrätyn syrjintäkiellon kannalta.

Toinen kysymys

- 49 Toisella kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyrkii selvittämään, mitä perusteita kansallisen tuomioistuimen on sovellettava ratkaistessaan, perustuvatko opiskelijoille toimeentuloa varten myönnettävän tuen myöntämisedellytykset objektiivisiin perusteluihin, jotka eivät riipu henkilön kansalaisuudesta?

- 50 Tämän ratkaisemiseksi on aluksi selvitettävä, erotellaanko pääasiassa kyseessä olevassa lainsäädännössä tällaista tukea hakevat opiskelijat kansalaisuuden perusteella.
- 51 Tältä osin on muistettava, että yhdenvertaisen kohtelun periaatteella ei kielletä pelkästään kansalaisuuteen perustuvaa ilmeistä syrjintää, vaan myös kaikki piilevät syrjinnän muodot, jolloin soveltamalla muita erotteluperusteita tosiasiallisesti päädytään samaan lopputulokseen (ks. mm. asia 152/73, Sotgiu, tuomio 12.2.1974, Kok. 1974, s. 153, Kok. Ep. II, s. 219, 11 kohta; asia C-57/96, Meints, tuomio 27.11.1997, Kok. 1997, s. I-6689, 44 kohta ja asia C-212/99, komissio v. Italia, tuomio 26.6.2001, Kok. 2001, s. I-4923, 24 kohta).
- 52 Niiden henkilöiden osalta, jotka eivät kuulu asetuksen N:o 1612/68 soveltamisalaan, Student Support Regulationsin liitteessä 1 olevassa 1 §:ssä edellytetään opiskelijoille toimeentuloa varten myönnettävän tuen myöntämiseksi sitä, että kyseinen henkilö on asettautunut Yhdistyneeseen kuningaskuntaan kansallisessa lainsäädännössä tarkoitettulla tavalla ja että hän täyttää tietyt asuinpaikkaa koskevat edellytykset eli asuu joko Englannissa tai Walesissa opintojensa ensimmäisen lukuvuoden ensimmäisenä päivänä ja on asunut Yhdistyneessä kuningaskunnassa tai Kanaalin saarilla ja Man-saarella kolmen vuoden ajan ennen edellä mainittua päivää.
- 53 Tällaisilla vaatimuksilla saatetaan kohdella epäedullisemmalla tavalla pääasiallisesti muiden jäsenvaltioiden kansalaisia. Sekä vaatimus, jolla tuenhakijan edellytetään olevan asettautunut Yhdistyneeseen kuningaskuntaan, että vaatimus, jolla hänen edellytetään asuneen Britannian alueella ennen opintojaan, ovat nimittäin sellaisia, että kyseisen jäsenvaltion kansalaisten on helpompi täyttää ne.
- 54 Tällainen erilainen kohtelu voi olla perusteltua ainoastaan, jos se perustuu objektiivisiin ja kyseessä olevien henkilöiden kansalaisuudesta riippumattomiin syihin, jotka ovat oikeassa suhteessa kansallisessa oikeudessa hyväksyttävästi tavoiteltuun päämäärään (em. asia Bickel ja Franz, tuomion 27 kohta; em. asia D’Hoop, tuomion 36 kohta ja em. asia Garcia Avello, tuomion 31 kohta).

- 55 Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksen mukaan jäsenvaltioilla on oikeus varmistua siitä, että opiskelijoiden tai heidän vanhempiensa maksamat suoritukset, jotka peritään verojen muodossa, ovat nyt ja vastaisuudessa riittävät, jotta korkotuetun lainan myöntäminen on perusteltua. Niin ikään oikeutettu on vaatimus todellisesta yhteydestä toimeentuloa varten myönnettävää tukea hakevan opiskelijan ja vastaanottavan jäsenvaltion työmarkkinoiden välillä.
- 56 Tältä osin on todettava, että vaikka jäsenvaltioita onkin kehoitettu osoittamaan sosiaalihuoltojärjestelmänsä organisoinnissa ja soveltamisessa tiettyä taloudellista solidaarisuutta muiden jäsenvaltioiden kansalaisia kohtaan (ks. em. asia Grzelczyk, tuomion 44 kohta), kaikilla jäsenvaltioilla on oikeus huolehtia siitä, että toisesta jäsenvaltiosta tuleville opiskelijoille toimeentuloa varten myönnettävien tukien myöntämisestä ei muodostu sellaista kohtuutonta kustannusta, jolla saattaisi olla vaikutuksia niiden tukien kokonaismäärään, joita kyseinen jäsenvaltio voi myöntää.
- 57 Jäsenvaltiolla on täten oikeus myöntää opiskelijoille toimeentuloa varten myönnettävää tukea ainoastaan sellaisille opiskelijoille, jotka ovat osoittaneet integroituneensa kyseisen jäsenvaltion yhteiskuntaan jossain määrin.
- 58 Jäsenvaltio ei voi tässä yhteydessä kuitenkaan vaatia kyseessä olevilta opiskelijoilta sitä, että he luovat yhteyden tämän jäsenvaltion työmarkkinoihin. Koska osaaminen, jonka opiskelija hankkii korkeakouluopintojensa kuluessa, ei yleensä ohjaa häntä joillekin tietyille maantieteellisille työmarkkinoille, toimeentuloa varten myönnettävää tukea hakevan opiskelijan tilanne ei ole vastaava kuin sellaisten henkilöiden tilanne, jotka hakevat työmarkkinatukea, jota myönnetään ensimmäistä työpaikkaansa hakeville nuorille, tai työnhakuun myönnettävää tukea (ks. tältä osin em. asia D’Hoop, tuomion 38 kohta ja asia C-138/02, Collins, tuomio 23.3.2004, Kok. 2004, s. I-2703, 67 kohta).
- 59 Sitä vastoin tietyn asteinen integraatio voidaan katsoa osoitetuksi sillä seikalla, että kyseessä oleva opiskelija on oleskellut tietyn aikaa vastaanottavassa jäsenvaltiossa.

- 60 Student Support Regulationsin kaltaisen kansallisen lainsäädännön osalta on todettava, että riittävä integraatio vastaanottavan jäsenvaltion yhteiskuntaan on taattu vaatimuksilla, joilla edellytetään aikaisempaa asumista kyseisen jäsenvaltion alueella, kuten nyt pääasiassa kyseessä olleissa britannialaisissa säännöissä edellytetty kolmen vuoden asuminen.
- 61 Lisäedellytyksellä, jonka mukaan opiskelijoilla on oikeus toimeentuloa varten myönnettävään tukeen ainoastaan, jos he ovat myös asettautuneet vastaanottavaan jäsenvaltioon, saatettaisiin toki — kuten edellisessä kohdassa esitetyllä edellytyksellä kolmen vuoden asumisesta — pyrkiä lailliseen päämäärään, jonka tarkoituksena on taata se, että tuenhakija on osoittanut integroituneensa kyseisen jäsenvaltion yhteiskuntaan jossain määrin. On kuitenkin ilmeistä, että pääasiassa kyseessä olevalla lainsäädännöllä ei myönnetä toisen jäsenvaltion kansalaiselle mitään mahdollisuutta saada opiskelijana kyseiseen jäsenvaltioon asettautuneen henkilön asemaa. Näin ollen riippumatta tällaisen kansalaisen integroitumisasteesta vastaanottavan jäsenvaltion yhteiskuntaan, mainitulla lainsäädännöllä tehdään hänelle mahdottomaksi kyseisen edellytyksen täyttäminen ja tämän seurauksena toimeentuloa varten myönnettävän tuen saaminen. Kuvatunlaista kohtelua ei voida pitää oikeutettuna sen lainmukaisen tavoitteen perusteella, jonka toteutuminen kyseisellä lainsäädännöllä pyrittiin varmistamaan.
- 62 Tällaisella kohtelulla estetään se, että opiskelija, joka on jäsenvaltion kansalainen ja joka oleskelee laillisesti vastaanottavassa jäsenvaltiossa ja on suorittanut siellä merkittävän osan toisen asteen opintojaan ja jolle on tämän seurauksena syntynyt todellinen yhteys vastaanottavan jäsenvaltion yhteiskuntaan, voi jatkaa opintojaan samoin edellytyksin kuin samassa tilanteessa oleva kyseisen jäsenvaltion kansalainen.
- 63 Tästä syystä toiseen ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava siten, että EY 12 artiklan ensimmäistä kohtaa on tulkittava siten, että sen kanssa ristiriidassa on kansallinen lainsäädäntö, jolla myönnetään opiskelijoille oikeus toimeentuloa varten myönnettävään tukeen ainoastaan, mikäli he ovat asettautuneet vastaanottavaan jäsenvaltioon, ja jolla kuitenkin samalla estetään toisen jäsenvaltion kansalaista opiskelijana saamasta asettautuneen henkilön asemaa, vaikka kyseinen kansalainen oleskelee laillisesti vastaanottavassa jäsenvaltiossa ja on suorittanut siellä merkittävän osan toisen asteen opintojaan ja jolle on tämän seurauksena syntynyt todellinen yhteys vastaanottavan jäsenvaltion yhteiskuntaan.

Kolmas kysymys

- 64 Kolmannella kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelelee sitä, että mikäli yhteisöjen tuomioistuin antamassaan tuomiossa katsoo, että opiskelijoiden toimeentuloa varten myönnetty tuki kuuluu perustamissopimuksen soveltamisalaan EY 12 artiklan ensimmäisessä kohdassa tarkoitettulla tavalla, onko kyseisen tuomion vaikutuksia rajoitettava ajallisesti.
- 65 Mikäli yhteisöjen tuomioistuin päätyy edellä kuvattuun ratkaisuun, Yhdistyneen kuningaskunnan, Saksan ja Itävallan hallitukset pyytävät sitä rajoittamaan antamansa tuomion vaikutuksia ajallisesti lukuun ottamatta oikeudenkäyntejä, jotka on pantu vireille ennen kyseisen tuomion julistamista. Pyyntönsä tueksi mainitut hallitukset vetoavat muun muassa ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esiintuomiin taloudellisiin seurauksiin.
- 66 On muistettava, että yhteisöjen tuomioistuimen yhteisön oikeuden säännölle antamalla tulkinnalla ainoastaan valaistaan ja täsmennetään säännön merkitystä ja ulottuvuutta sellaisena, kuin sitä olisi täytynyt tulkita ja soveltaa sen voimaantulosta lähtien. Tästä seuraa, että tuomioistuimet siis voivat ja niiden täytyy soveltaa näin tulkittua sääntöä myös oikeussuhteisiin, jotka ovat syntyneet ja jotka on perustettu ennen tulkintapyyntönsä johdosta annettua tuomiota, jos edellytykset tämän säännön soveltamista koskevan asian käsittelylle toimivaltaisissa tuomioistuimissa muuten täyttyvät (ks. asia 61/79, *Denkavit italiana*, tuomio 27.3.1980, Kok. 1980, s. 1205, Kok. Ep. IX, s. 149 16 kohta ja asia 24/86, *Blaizot*, tuomio 2.2.1988, Kok. 1988, s. 379, Kok. Ep. XIII, s. I-53, 27 kohta).
- 67 Yhteisöjen tuomioistuin voi vain poikkeustapauksissa, yhteisön oikeusjärjestykseen erottamattomasti kuuluvaa yleistä oikeusvarmuuden periaatetta soveltaen, ryhtyä rajoittamaan kaikilla asianomaisilla henkilöillä olevaa mahdollisuutta vedota yhteisöjen tuomioistuimen tulkitsemaan oikeussääntöön vilpittömässä mielessä perustettujen oikeussuhteiden pätevyyskyseenalaistamiseksi (ks. em. asia *Blaizot*, tuomion 28 kohta; asia C-163/90, *Legros ym.*, tuomio 16.7.1992, Kok. 1992, s. I-4625, Kok. Ep. XIII, s. I-53, 30 kohta ja asia C-262/96, *Sürül*, tuomio 4.5.1999, Kok. 1999, s. I-2685, 108 kohta).

- 68 Lisäksi vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan ennakkoratkaisupyynnön johdosta annettua tuomiosta jäsenvaltiolle mahdollisesti aiheutuvat taloudelliset seuraukset eivät sellaisenaan oikeuta rajoittamaan kyseisen tuomion ajallisia vaikutuksia (ks. mm. em. asia Grzelczyk, tuomion 52 kohta).
- 69 Yhteisöjen tuomioistuin on tullut tällaiseen tulokseen vain hyvin täsmällisesti määritetyissä olosuhteissa, kun vaarana oli vakavien taloudellisten seurausten aiheutuminen, mikä johtui erityisesti vilpittömässä mielessä perustettujen sellaisten oikeussuhteiden lukuisuudesta, jotka perustuivat pätevästi voimassa olevana pidettyyn säännöstöön, ja kun oli ilmeistä, että objektiivinen ja huomattava epäselvyys — johon oli mahdollisesti myötävaikuttanut myös muiden jäsenvaltioiden tai komission toiminta — yhteisön säännösten ulottuvuudesta oli saanut yksityiset ja kansalliset viranomaiset toimimaan yhteisön säännösten vastaisesti (ks. em. asia Grzelczyk, tuomion 53 kohta).
- 70 Nyt esillä olevassa asiassa riittää, kun todetaan, että Yhdistyneen kuningaskunnan, Saksan ja Itävallan hallitusten esittämät seikat eivät ole luonteeltaan sellaisia, että niillä voitaisiin perustella kyseisten hallitusten väitettä, jonka mukaan nyt annettavasta tuomiosta saattaisi aiheutua jäsenvaltioille merkittäviä taloudellisia seuraamuksia, mikäli sen vaikutuksia ei rajoitettaisi ajallisesti. Kyseisten hallitusten esittämät luvut koskevat nimittäin myös tilanteita, jotka eivät ole samanlaisia kuin pääasian oikeudenkäyntiin johtanut tilanne.
- 71 Tämän seurauksena kolmanteen ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava siten, että nyt annettavan tuomion vaikutuksia ei ole rajoitettava ajallisesti.

Oikeudenkäyntikulut

72 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä yhteisöjen tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla yhteisöjen tuomioistuin (suuri jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

- 1) Vastaanottavan jäsenvaltion alueella laillisesti oleskeleville opiskelijoille toimeentuloa varten korkotukilainoina tai apurahoina myönnettävä tuki kuuluu EY:n perustamissopimuksen soveltamisalaan arvioitaessa asiaa EY 12 artiklan ensimmäisessä kohdassa määrätyn syrjintäkiellon kannalta.
- 2) EY 12 artiklan ensimmäistä kohtaa on tulkittava siten, että sen kanssa ristiriidassa on kansallinen lainsäädäntö, jolla myönnetään opiskelijoille oikeus toimeentuloa varten myönnettävään tukeen ainoastaan, mikäli he ovat asettautuneet vastaanottavaan jäsenvaltioon, ja jolla kuitenkin samalla estetään toisen jäsenvaltion kansalaista opiskelijana saamasta asettautuneen henkilön asemaa, vaikka kyseinen kansalainen oleskelee laillisesti vastaanottavassa jäsenvaltiossa ja on suorittanut siellä merkittävän osan toisen asteen opintojaan ja jolle on tämän seurauksena syntynyt todellinen yhteys vastaanottavan jäsenvaltion yhteiskuntaan.
- 3) Nyt annettavan tuomion vaikutuksia ei ole rajoitettava ajallisesti.

Allekirjoitukset